

НАУЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ ЗА МИНИМАЛНИТЕ ДОХОДИ НА НАСЕЛЕНИЕТО, КОЕТО ВСЕКИ ТРЯБВА ДА ПРОЧЕТЕ

Мирослава Пейчева

Университет за национално и световно стопанство

Как да се цитира тази статия / How to cite this article:

Peicheva, M. (2022). Nauchno izsledvane za minimalnite dohodi na naselenieto, koeto vseki tryabva da prochete. (A Scholarly Study of the Minimum Income that Everyone Should Read). *Economic Thought Journal*, 67(6), 719-725 (in Bulgarian).

To link to this article / Връзка към статията:

<https://etj.iki.bas.bg/public-economics/2023/02/13/nauno-izsledvane-za-minimalnite-dohodi-na-naselenieto-koeto-vseki-tryabva-da-proete>

Published online / Публикувана онлайн: 14 February 2023

Submit your article to this journal / Изпратете статия за публикуване

<https://etj.iki.bas.bg>

Article views / Статията е видяна:

View related articles / Други подобни статии:

View Crossmark data / Вж. информация от Crossmark:

Citing articles / Цитиращи статии:

View citing articles / Вж. цитиращи статии:

НАУЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ ЗА МИНИМАЛНИТЕ ДОХОДИ НА НАСЕЛЕНИЕТО, КОЕТО ВСЕКИ ТРЯБВА ДА ПРОЧЕТЕ

Мирослава Пейчева

Университет за национално и световно стопанство

През 2022 г. издателството на БАН „Марин Дринов“ зарадва читателите с новата книга на Васил Цанов, Георги Шопов и Йордан Христосков „Минимални доходи на населението – развитие, съотношения, политики“. Структурата на монографията включва увод, пет глави, заключение, две приложения, списък с използваните съкращения, както и списъци на таблиците и на фигурите.

В *увода* подробно е аргументирана актуалността на изследваната проблематика. Представено е разбирането на авторите за минималните доходи. Те ги определят като *„парични доходи с гарантирани от държавата минимални размери; имащи подчертано социални функции и предоставяни целево чрез системата за социална защита по линия на социалното осигуряване или социалното подпомагане; определящи долната граница на заплащането на труда; имащи регулярен характер и не са еднократни или епизодични; държавата пряко определя целите, условията за достъп, механизмите за формиране и равнищата на съответните доходи и управлява достъпа и предоставянето на тези защитени доходи“*.

Ясно са дефинирани обектът, предметът и задачите на научното изследване, както и основната му цел: *„на основата на динамиката и структурата на минималните парични доходи да се изведат проблемите в тази чувствителна област и да се оценят провежданите политики за решаването на тези проблеми (в това число в условията на кризисни ситуации) като отправна точка за формулирането на нови предложения за реформи в тази област“*.

Изследването се основава на следните хипотези:

- *„Държавната политика в областта на минималните доходи се характеризира с липса на стратегическа визия както по отношение на отделните видове доходи, така и за политиката по доходите като цяло; със сегментираност, недостатъчна координираност и малка прозрачност на използваните механизми за определяне на техните размери. Налице са множество видове минимални доходи, изпълняващи специфични задачи по социалната защита, но липсва истинска система от минимални дохо-*

ди и цялостна политика в тази област.

- В резултат – динамиката на номиналните минимални доходи и промените на тяхната покупателна сила са специфични за отделните видове доходи и не следват никаква обща закономерност през изследвания период.
- Възможностите на минималните доходи като система не са използвани в необходимата и възможна реалистична степен за защита на доходния статус на уязвимите групи от населението в условията на здравна криза, породена от коронавирусната пандемия.“

В глава първа – *„Величина, динамика и обхват на номиналните минимални доходи“*, са анализирани:

- *минималната работна заплата* (МРЗ) – нейното развитие през периода 2009-2021 г.; динамиката на БВП, производителността на труда и МРЗ; броят на наетите лица на минимална работна заплата през 2009-2020 г.; броят на наетите (по трудово и служебно правоотношение) на минимална работна заплата по икономически категории;
- *минималното дневно обезщетение при безработица* – динамиката на минималния дневен размер на обезщетения за безработица и обхватът на безработните лица на минимално дневно обезщетение;
- *минималната пенсия за осигурителен стаж и възраст* – нейната динамика; броят и относителният дял на пенсионерите с такава пенсия;
- *социалната пенсия* – измененията в размера и в обхвата на социалната пенсия за старост и динамиката на тази за инвалидност;
- *месечните помощи за отглеждане на деца* – размер (в лева) и брой деца в подпомаганите семейства; размер на месечната помощ за отглеждане на дете до 1 година и брой подпомагани лица;
- *социалните помощи* – номиналните социални помощи и обхватът на схемите за предоставяне на целеви социални помощи.

Безспорни предимства на тази част са значителните по обем данни и задълбоченият им анализ, както и аргументираните, адекватни на представените данни авторови изводи, които определено заслужават внимание и трябва да бъдат взети предвид при формулирането на политически решения в сферата на минималните доходи на населението.

В глава втора, озаглавена *„Анализ и оценка на структурни промени в системата от минимални доходи“*, авторите насочват вниманието към проблемите, засягащи:

- *вътрешните съотношения между минималните доходи, взаимно допълва-*

- не/изключване (социално осигуряване, социални помощи);
- *съотношенията между минималните и средните доходи в България* (отношение на минималната работна заплата към средната, минимално дневно обезщетение при безработица, минимални пенсии и семейни помощи за деца, социални помощи);
- *минималните доходи и линията на бедност* (минимална работна заплата, минимално дневно обезщетение при безработица, минимални пенсии, месечни помощи за отглеждане на дете спрямо официалната линия на бедност, социални помощи и линията на бедност);
- *минималните доходи в европейски контекст* (равнище на минималната работна заплата в европейските държави; минимално дневно обезщетение при безработица; минимална пенсия за изслужено време и старост; социални пенсии, социални помощи).

Много полезен и важен е задълбоченият сравнителен анализ между България и европейските страни по отношение както на минимална работна заплата, така на данните за коефициента на заместване на доходите у нас, в държавите от ЕС и в някои други страни, а също и за социалните плащания за семейства с деца/1 жител (PPS). Висока оценка заслужават и изводите на авторите, които показват, че минималните доходи в страната ни съставляват сравнително нисък процент от съответните средни доходи, както и че системата на минималните доходи в България генерира бедност и не участва активно в борбата с нея.

В глава трета – „Анализ и оценка на политиките в областта на минималните доходи“, са разгледани:

- *механизмите за определяне на размера на минималните доходи* (минимална работна заплата, минимално дневно обезщетение при безработица, минимална пенсия за осигурителен стаж и възраст, социална пенсия за старост и социална пенсия за инвалидност, социални помощи за деца, социални помощи);
- *антиинфлационната защита и развитието на реалните минимални доходи* (равнище и динамика на реалната работна заплата; загуба/полза на дневното и месечното минимално обезщетение за безработица поради инфлацията; равнище и динамика на реалното минимално дневно обезщетение за безработица; реален размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст и полза/загуба от нарастването ѝ спрямо инфлацията; реален размер на пенсията за непълнен осигурителен стаж и полза/загуба от нарастването им спрямо инфлацията; реален размер на социалната пенсия за старост и полза/загуба от нарастването ѝ спрямо инфлацията; реален размер на социалната пенсия за инвалидност и полза/загуба от нараст-

ването ѝ спрямо инфлацията; реален размер на месечните семейни помощи за деца; реален размер на месечните семейни помощи за отглеждане на дете до 1 година; реални помощи за отопление).

Впечатляващи са както анализът на данни, така и направените обективни изводи. Открояват се заключенията, че *„няма единен начин и подход към определянето на размера на минималните доходи, а към всеки един такъв доход се подхожда индивидуално“* и че *„прилаганата практика на замразяване на минималните доходи за дълъг период автоматично води до загуба на покупателна способност, която трудно се компенсира чрез последвало повишаване на дохода“*. Авторите подчертават също, че *„левовата стойност на гарантирания минимален доход се определя по усмотрение на правителството спорадично, неритмично през големи периоди от време и „ръчно“, без ясни принципи и начини.“* Направените изводи дават основание да се предприемат конкретни действия във връзка с констатираните слабости.

Глава четвърта – *„Политики на минималните доходи на населението в условия на криза“*, е посветена на анализ на политиките, свързани с: минималната работна заплата; определянето на минималното дневно обезщетение за безработица; минималната пенсия за осигурителен стаж и възраст и социалните пенсии; семейните помощи за деца, основани на подоходен тест; нормативната рамка за социални помощи.

Изключително полезен е представеният в тази част *анализ на мерките, предприети от други държави в условията на криза* (временно увеличаване на размера на социалните помощи; смекчаване на условията за достъп до добавка за дете; автоматично удължаване на срока на изтичащите помощи; покачване на доходния праг за достъп до помощи; предоставяне на еднократни помощи на получателите на социални помощи или на хора, чиито доходи са под определен праг, и др.). И тук изводите са обосновани и съответстват на анализираната ситуация; обективно са оценени положителните и отрицателните страни на отделните политики.

Както самите автори посочват, в глава пета, озаглавена *„Предложения за оптимизиране на политиките в областта на минималните доходи“*, са направени две групи препоръки: първата като цяло визира решаването на проблемите в рамките на съществуващата политика и практика по отношение на съответния минимален доход, а втората е насочена към по-дълбоко реформиране на разглежданите минимални доходи на населението.

Представени са три варианта за определяне на минималната работна заплата, като аргументирано са посочени предимствата и недостатъците на всеки от тях.

Относно *минималното дневно обезщетение при безработица* авторите предлагат то да се определя на базата на brutната минимална работна заплата, а при работещите на почасово заплащане – да се обвърже с минималната часова заплата. Според тях продължителността на получаване на минимално обезщетение за безработица, както и величината на минималното дневно обезщетение трябва да се обсъдят със социалните партньори.

Относно *минималната пенсия за осигурителен стаж и възраст* са представени различни варианти, чиито предимства се изразяват в това, че съдържат автоматичен механизъм за ежегодно осъвременяване, запазвайки принципите на социалното осигуряване.

Във връзка със *социалната пенсия за старост и социалната пенсия за инвалидност* авторите са на мнение, че те трябва да излязат от осигурителната система поради изцяло социалния си характер. Направени са и препоръки за конкретни изменения в това отношение.

Предложените идеи за промени, засягащи *семейните помощи за деца*, са логични и подходящи, особено предвид демографското състояние на България, например: всички семейства с деца да имат право на семейни помощи; размерът на семейните помощи за деца да бъде диференциран според броя на децата в семейството с регресивен момент – след третото дете размерът на помощта нараства с по-малка и еднаква сума за всяко следващо дете, и др.

Авторите предлагат и промени в *механизма за определяне на размера на месечните социални помощи*, така че той да стане прозрачен и да съдържа „автоматичен“ алгоритъм, който да поддържа тяхната покупателна способност“, както и в *механизма за определяне на размера на целевата помощ за отопление*.

Очертани са *принципите*, които трябва да бъдат прилагани в условията на криза, за промяна в механизмите за предоставяне на социални помощи в контекста на анализирания минимални доходи, а също и *основните правила за реформирането* на политиката в тази област.

В *заключението* са представени положителните страни и слабостите на отделните видове минимални доходи. На базата на извършения анализ авторите достигат до извода, че резултатите от изследването потвърждават първоначалните им хипотези.

* * *

Монографията на проф. Васил Цанов, проф. Георги Шопов и проф. Йордан Христосков се отличава не само с избрания от авторите подход на изследване, а и със съдържащите се в нея редица научни приноси и констатации, значими за

теорията и практиката. Някои от най-важните сред тях могат да се обобщят накратко, както следва:

- Дефинирана е категорията „минимални доходи“.
- Констатирани са системни празноти в общата социално-икономическа политика. Авторите изтъкват, че развитието на минималните доходи се характеризира с некоординираност и разнопосочност, а също и с наличието на устойчива рестриктивна политика през последните над 30 години.
- Установена е разнопосочна тенденция към изменение на броя на получаващите минимални доходи – както по отношение на целия период, така и между различните видове доходи.
- Изследването доказва, че системата на минималните доходи в България генерира бедност и не участва активно в борбата с нея. По този начин след 2013 г. всички минимални доходи с изключение на разполагаемата (нетна) МРЗ попадат под официалната линия на бедност. Авторите обръщат специално внимание и на факта, че равнището на минималните доходи чувствително изостава от средноевропейското.
- Аргументирано е заключението, че прилаганата практика на замразяване на минималните доходи за дълъг период автоматично води до загуба на покупателна способност, която трудно се компенсира чрез последващо повишаване на дохода, като е подчертано, че антиинфлационната защита на минималните доходи е твърде ограничена.
- Установено е, че при определянето на размерите на почти всички минимални доходи (с изключение на помощите за отопление и на пенсиите) не се прилагат прозрачни механизми, както и че за повечето от тях е характерно „ръчното“ управление, чрез което изпълнителната власт упражнява контрол върху размера на публичните разходи за социална защита по линия на минималните доходи.
- Изведени са основните принципи, в съответствие с които трябва да се осъществяват промените в механизмите за предоставянето на разглежданите минимални доходи в условия на криза.
- Препоръчаните от авторите промени и решенията, свързани с тях, са синтезирани и систематизирани в Матрица на предлагани промени в системата от минимални доходи (Приложение 2).

Резултатите от изследването потвърждават предишни заключения на авторите, че характерът на целевата социална защита е бил в недостатъчна степен антицикличен и тя остава силно рестриктивна при влошаване на икономическата среда. Във връзка с това според тях дизайнът и разходите за защитени минимални доходи трябва да имат антицикличен и антикризисен характер.

Книгата на проф. Васил Цанов, проф. Георги Шопов и проф. Йордан Христосков заслужава висока оценка и може категорично да се определи като задълбочено научно изследване, притежаващо безспорни научни и научно приложни приноси в теорията на минималните доходи на населението. В нея са анализирани важни проблеми, които засягат всеки от нас. Същевременно монографичният труд съдържа логични и аргументирани предложения за промени в системата от минимални доходи, които трябва да бъдат взети предвид при формулирането на управленски решения.

Конфликт на интереси

Авторът декларира липса на конфликт на интереси.

Библиографска справка

Цанов, В., Шопов, Г. и Христосков, Й. (2022). *Минимални доходи на населението – развитие, съотношения, политики*. София: АИ „Марин Дринов“, 210 с. ISBN 978-619-245-224-7

Мирослава Пейчева е доктор по икономика, професор в Университета за национално и световно стопанство, Общикономически факултет, катедра „Човешки ресурси и социална защита“, mpeicheva@unwe.bg

Miroslava Peicheva, PhD, is Professor at the University of National and World Economy, Faculty of General Economics, Department Human Resources and Social Protection, mpeicheva@unwe.bg

Как да се цитира тази статия:

How to cite this article:

Peicheva, M. (2022). Nauchno izsledvane za minimalnite dohodi na naselenieto, koeto vseki tryabva da prochete. (A Scholarly Study of the Minimum Income that Everyone Should Read). *Economic Thought Journal*, 67(6), 719-725 (in Bulgarian).